

Twentse economie laat dal achter zich

Twente wordt hard getroffen door de economische crisis. In 2009 krimpt de Twentse economie naar verwachting met bijna 4%. De sectoren gezondheidszorg en onderwijs zorgen ervoor dat de economie niet harder krimpt. De zwaar getroffen industrie drukt de regio in de min, maar zorgt ook mede voor herstel in 2010. De voor Twente belangrijke bouwsector houdt de groei in 2010 echter nog wel laag.

1. De mondiale economie staat zwaar onder druk. Wat zijn de vooruitzichten voor Nederland?

De Nederlandse economie heeft het zwaar te verduren. In het eerste half jaar van 2009 kromp de economie met 5% ten opzichte van dezelfde periode vorig jaar. Over heel 2009 krimpt de Nederlandse economie met 4,0%. De stemming van consumenten en producenten verbetert en in het derde kwartaal klimt de economie uit het dal onder leiding van de aantrekkende export, waarna het vertrouwen een stimulans krijgt en consumenten hun uitgaven niet langer zullen terugschroeven. De investeringen, huizenprijzen en arbeidsmarkt ontwikkelen zich volgend jaar nog negatief. De economische groei voor geheel Nederland komt voor 2010 uit op een verwachte 1,0%.

Tabel 1 Nederlandse economie in cijfers

	2008	2009	2010
Economische groei (BBP)	2,0%	-4,0%	1,0%
Particuliere consumptie	1,3%	-2,7%	-0,5%
Overheidsconsumptie	2,0%	3,1%	2,5%
Bedrijfsinvesteringen	4,7%	-15,4%	-7,1%
Uitvoer	2,7%	-8,9%	3,6%
Werkloosheid*	3,9%	4,9%	7,4%

Bron: ING Economisch Bureau

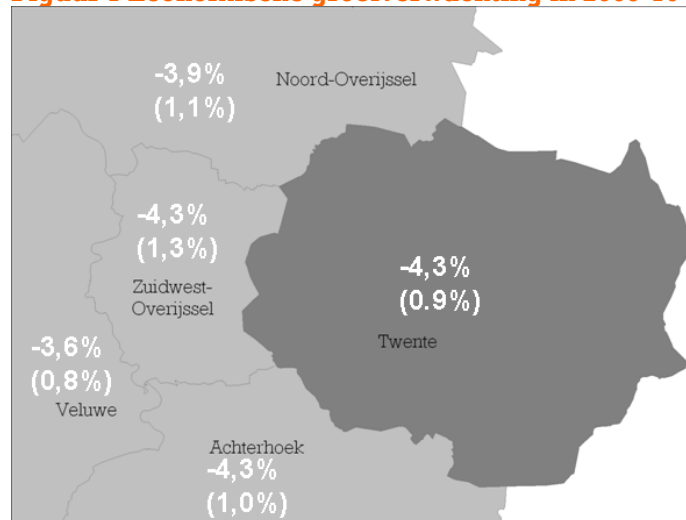
*percentage van beroepsbevolking

2. Veel bedrijven in de regio hebben met vraaguitval te kampen. Slaat de recessie in Twente harder toe dan in de rest van het land?

De Twentse economie krimpt in 2009 iets meer en de groei is volgend jaar naar verwachting iets beperkter, maar dat is

minimaal (zie figuur 1). Dit is vooral het gevolg van de oververtegenwoordiging van bedrijven in de sectoren industrie, met name de machine- en elektrotechnische industrie, en bouw. De Twentse economie wordt voor 21% bepaald door de industrie, terwijl dit gemiddeld in Nederland 14% bedraagt. Juist deze groep bedrijven heeft dit jaar te maken gekregen met een flinke productiekrimp. Exportgeoriënteerde sectoren als de industrie, groothandel en transport dragen het herstel volgend jaar. Nadelig voor de groei in Twente is de oververtegenwoordiging van bouwbedrijven. De bouwproductie krimpt in 2010 nog meer dan in 2009, zo is de verwachting.

Figuur 1 Economische groeiexpectatie in 2009-10

Bron: ING Economisch Bureau

3. Staat Twente er structureel slecht voor?

Nee, hoewel de crisis de regionale economie weliswaar op zijn grondvesten heeft doen trillen en lagere bedrijvigheid wel degelijk pijn doet, staat de Twentse economie er structureel redelijk goed voor. Wel zal het lang duren voor bijvoorbeeld de industriële productie weer op het oude niveau terug is. Dit betekent ook dat de economische krimp leidt tot

een teruggang van het aantal bedrijven. De sterke toename van het aantal faillissementen al een teken aan de wand. De oververtegenwoordiging van de industrie betekent een risico voor Twente, maar dit wordt gecompenseerd door bijvoorbeeld de aanwezigheid van kennisinstellingen, zoals de UT. Hier vloeit ook bedrijvigheid uit voort. Kennis is een belangrijke pijler voor structurele groei. Ook de voorgenomen investeringen van de provincie Overijssel in infrastructuur, voortvloeiend uit de Essent-opbrengsten, dragen bij aan een structureel sterkere positie van de provincie en daarbinnen de regio Twente.

4. Industrie en transport worden dit jaar het zwaarst getroffen, maar zijn er dit jaar ook sectoren die blijven groeien?

De gezondheidszorg toont zich het meest crisisbestendig. Als enige laat deze sector in 2009 nog een stevige groei zien (tabel 2).

Tabel 2 Ramingen volumegroei per sector

	2008	2009	2010
Landbouw	2,1%	1,0%	2,4%
Industrie	-0,7%	-9,5%	3,4%
Bouw	5,9%	-6,1%	-7,1%
Groothandel	1,7%	-6,0%	1,0%
Detailhandel	0,3%	-4,4%	-2,3%
Horeca	-3,1%	-7,0%	-1,0%
Transport & opslag	1,0%	-8,6%	2,3%
Zakelijke dienstverlening	2,6%	-4,4%	0,7%
Overheid	2,2%	0,7%	0,9%
Zorg	3,3%	3,3%	2,7%
Totaal Nederland	2,0%	-4,0%	1,0%

Bron: ING Economisch Bureau

De toegenomen financiële onzekerheid leidt tot spaarzame consumenten en bedrijven. Dit zet de verkopen in de overige sectoren onder druk. Volgend jaar zal dit door de oplopende werkloosheid en koopkrachtverslechtering niet veel verbeteren. Ondanks zuiniger consumenten realiseren supermarkten dit jaar als enige segment binnen de detailhandel een groei in de omzet. Net als delen van de landbouw profiteren zij van de basisbehoefte waarin zij voorzien.

Van alle krimpende sectoren vertoont de detailhandel samen met de landbouw in 2009 daardoor de kleinste min. Zakelijke dienstverleners laten een divers beeld zien. Uitzend- en reclamebureaus hebben de meeste last van de vraaguitval, doordat bedrijven massaal afscheid nemen van tijdelijk personeel en stevig in reclame-uitgaven snoeien. Incassobureaus spinnen daarentegen garen bij de verslechterde betalingsmoraal. De bouw liet als enige commerciële sector in het eerste kwartaal 2009 nog een nulgroei zien.

Niettemin is de recessie ook daar nu flink toegeslagen. Binnen de groothandel worden vooral de exporterende bedrijven – traditioneel juist de groeimotor – hard geraakt. De afhankelijkheid van de wereldhandel speelt hen dit jaar parten.

5. Is de bodem van het dal voor de regio Twente in zicht?

De ommekeer doet het eerst gestand in regio's waar industriële bedrijven een belangrijk aandeel hebben. Mede daarom kan aangenomen worden dat Twente het dieptepunt nu achter zich heeft. De transportsector, die ook behoorlijk zal groeien volgend jaar, is echter flink ondervertegenwoordigd, wat het herstel beperkt. Daarnaast houdt de bouwsector zoals gezegd de groei van de totale economie laag. Dus hoewel Twente nu uit het dal kruipt, is het herstel langzaam.

6. Vorig jaar was er nog sprake van sectorbrede personeelstekorten. Betekent dit dat het verlies aan banen beperkt blijft?

Nee, de gevolgen van de economische recessie voor de arbeidsmarkt zijn niet gering. Hoewel de somberste prognoses iets minder negatief zijn bijgesteld, lezen we dagelijks berichten over faillissementen en gedwongen ontslagen.

Tabel 3 Ramingen werkgelegenheid per sector

Bedrijfstak	Aantal banen*		Ontwikkeling banen	
	2008	2009	2009	2010
Landbouw	280	-0,8%	-0,7%	
Industrie	950	-3,6%	-7,5%	
Bouw	510	-1,2%	-5,8%	
Groothandel	530	-3,0%	-1,7%	
Detailhandel	810	-1,0%	-2,5%	
Horeca	355	-2,5%	-5,5%	
Transport & opslag	390	-3,8%	-1,0%	
Zakelijke dienstverlening	2.100	-4,5%	-2,0%	
Overheid	970	0,1%	0,0%	
Zorg	1.300	1,1%	0,9%	

Bron: ING Economisch Bureau

* Banen van werkzame personen (* 1000)

Door vertragende factoren, zoals de deeltijd-WWW, zal het landelijke banenverlies in 2010 groter zijn dan dit jaar. Over beide jaren tezamen gaan landelijk tussen de 350.000 en 400.000 banen verloren, waarvan circa 26.500 in de provincie Overijssel. De Twentse economie is qua omvang circa de helft van de Overijsselse economie. Op basis daarvan zou men mogen verwachten dat in Twente het banenverlies ongeveer 13.000 zal bedragen.

7. Overheden hebben actie ondernomen om de gevolgen van de crisis voor de regio te verzachten. Zet dit voldoende zoden aan de dijk?

Om de crisis het hoofd te bieden hebben verschillende overheden besloten om juist nu extra te investeren. De provincie Overijssel onderkent de ernst van de conjuncturele situatie. Hoewel het onmogelijk is de afname van bedrijfsinvesteringen in Twente, naar verwachting ruim € 500 miljoen, te compenseren, zijn de extra investeringen van de provincie welkom. Eerder zijn de investeringen uit de Essent-opbrengsten al aangestipt.

In eerdere provincieplannen werd al € 63 miljoen aan investeringen naar voren gehaald en nog eens € 27 miljoen extra geïnvesteerd. Zo worden activiteiten voor het project Hart van Zuid in Hengelo naar voren gehaald. Ook wordt er extra aandacht besteed aan het herstructureren van bedrijfsterrinen in Almelo, Hengelo en Enschede. Op basis van deze cijfers investeert de provincie Overijssel ten opzichte van andere provincies veel. Per hoofd investeert alleen Drenthe meer om de recessie te bestrijden.

8. Hoe gaan ondernemers om met de recessie?

Van belang is om het hoofd boven water te houden en tegelijkertijd te profiteren van de marktkansen die zich aandienen. De volgende strategieën kunnen daarbij gehanteerd worden.

Rustig blijven

Wie nog niet op herstel van de markt durft te vertrouwen, zal voorzichtig zijn met het aangaan van nieuwe risico's. Het is van belang om vertrouwen te houden in een zorgvuldig uitgestippelde strategie en bewust gemaakte keuzes. Het is wel zinvol om het gekozen product- of dienstenaanbod periodiek tegen het licht te houden. U doet er goed aan verlieslatende activiteiten of klanten met weinig of onzeker toekomstig winstpotentieel af te stoten. Dit vergroot de focus op kernactiviteiten en geeft de rust die nodig is om nieuwe marktkansen te kunnen verzilveren.

Optimaliseren en kosten reduceren

Ook zijn de economische vooruitzichten verbeterd, in veel markten zal de met de recessie gepaard gaande overcapaciteit nog langdurig overeind blijven. Als dit in uw markt het geval is, ontkomt u soms niet aan verregaande bezuinigingen. Door toekomstscenario's uit te werken kunt u beter inschatten wat verschillende ontwikkelingen voor uw bedrijf betekenen. Maak ook een 'worst-case-scenario' en inventariseer tijdig de te nemen maatregelen bij de verschillende uitkomsten. Door uw bedrijfsvoering te optimaliseren kunt u uw kosten verlagen, terwijl u uw omzet verhoogt.

Actief acquireren

In concurrerende marktomstandigheden besteden ondernemers terecht veel aandacht aan salesactiviteiten. Er moet wel voor worden gewaakt dat de verkregen omzet ook bij uw bedrijf past. Acquisitie door middel van prijsconcurrentie vormt geen goede basis voor continuïteit in de relatie met klanten. U verliest een klant in dat geval vaak zoals u hem

krijgt. Vergeet bovendien uw bestaande klanten niet. Speel in op de behoeften van goede klanten.

Flexibiliseren

Flexibiliteit is een veelomvattend begrip. Maar daarom niet minder belangrijk. Meer flexibiliteit krijgt u bijvoorbeeld door meer aandacht op uw kernprocessen te richten en zaken waar anderen beter in zijn uit te besteden. Het verkorten van doorlooptijden binnen uw bedrijf maakt dat u sneller kunt reageren op een gewijzigde marktvraag. Verder kan een flexibele arbeidsinzet voor grotere wendbaarheid zorgen. Denk bijvoorbeeld aan flexwerkers, ploegen-diensten, flexibele jaarroosters en het vergroten van de inzetbaarheid van medewerkers.

Innoveren

Innovatieve bedrijven blijken hogere verkopen te realiseren en efficiënter te werk gaan. De meest succesvolle bedrijven blijven innoveren, ook tijdens een economische neergang. Innovatie is noodzakelijk om meer klanten te krijgen of van die klanten meer opbrengsten te genereren door hen meer toegevoegde waarde te bieden. Samenwerken en partnerschappen zijn vaak bronnen van innovatieve ideeën. Dat kan gaan om het op een nieuwe wijze toepassen van een bestaand product of het ontwikkelen van een nieuw product. Een goed idee vinden is slechts het begin. De fases daarna worden steeds uitdagender zoals het overtuigen van de organisatie, het starten van een experiment en de uiteindelijke implementatie. Ga ook na of u in aanmerking komt voor de steeds ruimhartiger overheidssubsidies voor innovatie.

Meer weten?
Kijk op ING.nl/zakelijk
Of bel met

Jurjen Witteveen,
Regio-econoom Overijssel
020 56 34 439

Martin van den Hemel
Directeur Business Banking
Oost-Nederland
053 48 25 449

Disclaimer

De informatie in dit rapport geeft de persoonlijke mening weer van de analist(en) en geen enkel deel van de beloning van de analist(en) was, is, of zal direct of indirect gerelateerd zijn aan het opnemen van specifieke aanbevelingen of meningen in dit rapport. De analisten die aan deze publicatie hebben bijgedragen voldoen allen aan de vereisten zoals gesteld door hun nationale toezichhouders aan de uitoefening van hun vak. Deze publicatie is opgesteld namens ING Bank N.V., gevestigd te Amsterdam en slechts bedoeld ter informatie van haar cliënten. ING Bank N.V. is onderdeel van ING Groep N.V. Deze publicatie is geen beleggingsaanbeveling noch een aanbieding of uitnodiging tot koop of verkoop van enig financieel instrument. ING Bank N.V. betreft haar informatie van betrouwbaar geachte bronnen en heeft alle mogelijk zorg betracht om er voor te zorgen dat ten tijde van de publicatie de informatie waarop zij haar visie in dit rapport heeft gebaseerd niet onjuist of misleidend is. ING Bank N.V. geeft geen garantie dat de door haar gebruikte informatie accuraat of compleet is. De informatie in dit rapport kan gewijzigd worden zonder enige vorm van aankondiging. ING Bank N.V. noch één of meer van haar directeuren of werknemers aanvaardt enige aansprakelijkheid voor enig direct of indirect verlies of schade voortkomend uit het gebruik van (de inhoud van) deze publicatie alsmede voor druk- en zetfouten in deze publicatie. Auteursrecht en rechten ter bescherming van gegevensbestanden zijn van toepassing op deze publicatie. Overneming van gegevens uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron wordt vermeld. In Nederland is ING Bank N.V. geregistreerd bij en staat onder toezicht van De Nederlandsche Bank en de Autoriteit Financiële Markten.

De tekst is afgesloten op 23 november 2009.

